

Kandidatnummer: 538

Emnekode: BAO380

Emnenavn: Bacheloroppgave Prosjektledelse Kunst og kreativ næring

Individuell skriftlig hjemmeeksamen, bacheloroppgave

Høyskolen Kristiania

Lokale co-working spaces i relasjon til bærekraftig utvikling



Våren 2020

Denne bacheloroppgaven er gjennomført som en del av utdannelsen ved Høyskolen Kristiania. Høyskolen er ikke ansvarlig for oppgavens metoder, resultater, konklusjoner eller anbefalinger.

Innholdsfortegnelse

Innledning	3
<i>Tema</i>	3
<i>Formål</i>	3
<i>Begrepsdefinisjoner</i>	4
<i>Oppgavens metode og avgrensning</i>	4
<i>Oppgavens struktur</i>	5
Teori	5
<i>Næringslivsetikk og samfunnsansvar</i>	6
Etikk.....	6
Ansvar.....	7
<i>Bærekraftig utvikling</i>	8
Den tredelte bunnlinjen.....	9
<i>Verdenskommisjonen for miljø og utvikling – «Vår felles framtid»</i>	12
<i>Det grønne skiftet</i>	13
«Alt for mange offentlige bygg i Oslo står tomme mens behovet for møteplasser øker»	14
«Kortreist jobbing for miljøets skyld».....	14
<i>Vista analyse – Sentrum handelens utvikling</i>	15
<i>Kritikk av pensum</i>	16
<i>Avslutning teori</i>	16
Metode og datainnsamling	16
<i>Metode</i>	17
<i>Utvalg</i>	18
<i>Gjennomføring</i>	19
<i>Etske hensyn og bearbeiding av kvalitative data</i>	19
<i>Kritikk av metode</i>	20
Funn	21
<i>Del 1: Co-working space</i>	21
<i>Del 2: Sosial bærekraft</i>	21
<i>Del 3: Klima og Miljø</i>	22
<i>Del 4: Økonomisk bærekraft</i>	23
<i>Del 5: COVID-19</i>	24
Drøfting	25
<i>Co-working space</i>	25
<i>Sosial bærekraft</i>	26
<i>Klima og miljø</i>	27
<i>Økonomisk bærekraft</i>	29

<i>COVID-19</i>	30
Konklusjon	30
<i>Bærekraftig utvikling for klima og miljø</i>	31
<i>Sosial bærekraft</i>	31
<i>Økonomisk bærekraft</i>	32
<i>Formål</i>	32
<i>Videre forskning på området</i>	33
Litteraturliste	34

Innledning

Tema

Verden er i endring på flere områder, vi befinner oss i en klimakrise og dette påvirker det økonomiske systemet vårt. Klimakrisen er global, men vi kan starte lokalt. Alle bedrifter uavhengig av bransje og fagfelt kan sies å ha et ansvar, enten de er bevisst på det eller ikke. I takt med at befolkningsmassen på jorda vokser blir også byene våre stadig større, og fører videre til en endring i det sosiale og hvordan vi omgår hverandre. I min praksisperiode på hos et lokalt co-working space ble jeg fortalt og fikk innblikk i en hverdag jeg ikke visste om fra før. At hver dag setter folk seg i bilen på vei til jobb, de står i lange køer og bruker mye tid på å komme seg til og fra jobb. Pendlerparkeringene på togstasjoner rundt om i Norge fulle, folk reiser ut av hjembyen for å komme seg på jobb i de store byene. Og at mindre bysentrum kan derfor slite med å holde vitaliteten og handelen oppe. Praksisperioden fikk meg til å innse at det står uutnyttede ressurser i bygg og lokaler rundt om i hele Norge. Og at alle disse tingene fører til store klimautslipp i forhold til transport, som fører til en minimering av familie- og fritid som en følge av lang reisevei, og at mindre bysentrum kan slite med å overleve.

Jeg vil derfor i denne avhandlingen undersøke følgende: *Hvordan kan lokale co-working spaces bidra til en bærekraftig utvikling for klima og miljø samt bidra til sosial og økonomisk bærekraft?*

Formål

Denne problemstillingen er interessant for fremtidig byutvikling, og utvikling og bruk av co-working spaces. Med den utviklingen verden har i dag så kan det være interessant co-working spaces er en tjeneste som bare vil bli mer og mer ettertraktet i fremtiden. Ved å drøfte hvorvidt co-working spaces kan bidra til en bærekraftig utvikling for klima og miljø samt bidra til sosial og økonomisk bærekraft, vil vi kunne se hvor stort potensialet for

fremtidig suksess er. Dette er så vidt jeg vet noe som ikke er blitt undersøkt tidligere med disse teoriene og fra denne vinkelen. Når det kommer til co-working spaces er det ofte stort fokus på innovasjonsgraden og det kreative arbeidet, men lite fokus på de virkningene konseptet kan ha på samfunnet, økonomien og klimaet. Det er lite forskning på dette temaet i en norsk kontekst, men jeg mener dette er viktig da Norge er et langstrakt land med mange små byer, og få store byer med tett befolkningsmasse.

Begrepsdefinisjoner

For å sikre gjensidig forståelse vil jeg først gi en definisjon av problemstillingens sentrale begreper.

- **Co-working space** – Ifølge nettstedet Coworker så handler co-working spaces om å dele infrastruktur og kostnad, og tilhøre et fellesskap. Det er en ny måte å jobbe og dele på, ofte med fleksible medlemskap. (coworker 2019)
- **Sosial bærekraft** – Ifølge FN handler «den sosiale delen av bærekraftig utvikling om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv» (FN-sambandet 2019)
- **Økonomisk bærekraft** – FN definerer «den økonomiske dimensjonen av bærekraftig utvikling handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn.» (FN-sambandet 2019)
- **Bærekraftig utvikling** – I denne oppgaven følges det i stor grad den tidligere Norske statsministeren Gro Harlem Brundtland sin definisjon av dette «Bærekraftig utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» (Brundtland & Dahl 1987, 42)

Oppgavens metode og avgrensning

Metoden benyttet for innhenting av data i denne avhandlingen er en kvalitativ metode i form av forskningsintervju. Dette er fordi jeg skal undersøke noe jeg vet lite om fra før. Dermed blir resultatene fra disse intervjuene å foreligge som det empiriske materiale som skal beskrives og analyseres.

I denne avhandlingen vil jeg ikke undersøke fenomener knyttet til innovasjon og kreativt arbeid selv om det ofte er det som kan forventes når det er snakk om co-working spaces. Jeg

vil heller ikke behandle teori som går i detalj på hva co-working spaces er ettersom jeg synes det var lite å finne. Definisjoner på co-working spaces og informasjon rundt dette ble dermed innhentet fra intervju. Jeg fant det som mer hensiktsmessig å fokusere på de etiske og samfunnsmessige aspektene fordi det er bidrar i større grad å besvare problemstillingen.

Oppgavens struktur

Denne avhandlingen er bygd opp på følgende måte: En teoretisk innføring i etikk og samfunnsansvar, dermed bærekraftig utvikling og miljø. Deretter en gjennomgang av valg av metode og hvordan datainnsamlingen er blitt gjennomført. Dermed vil funn drøftes opp mot teori og problemstillingen. Avslutningsvis en konklusjon i flere deler knyttet opp mot formål, og til slutt et forslag til fremtidig forskning.

Teori

For å belyse alle aspektene knyttet til problemstillingen, er teorien tverrfaglig og inneholder blant annet aspekter hentet fra jus og etikk, litteratur om bærekraftig utvikling og forretningsutvikling.

For å legge til grunn en etisk og moralsk forståelse av problemstilling vil denne delen innledes med Jørn Bue Olsen og Henrik Syses teori om næringslivsetikk og samfunnsansvar. Videre følger en innføring i John Elkingtons teori om bærekraft og den tredelte bunnlinjen, for slik å kunne sette de ulike aspektene ved problemstillingen i system. Deretter følger Verdens kommisjonen for miljø og utvikling sin rapport «vår felles framtid» fordi det er en fundamental definisjon som satte bærekraftig utvikling på verdensordenen. For å bygge videre på dette bringer oppgaven også inn Anders Bjartnes sin teori om «Det grønne skiftet» og hva det innebærer for Norge. Deretter drøftes artikler hentet fra lokalaviser slik som Talefoten, Nordre Aker Budstikke og VårtOslo for å gi et innsyn i hvordan virkeligheten fremstår og fremstilles lokalt. Avslutningsvis gies det en gjennomgang av rapporten «Sentrum handelens utvikling» fra Vista analyse.

Næringslivsetikk og samfunnsansvar

Et viktig aspekt i problemstillingen er etikk og ansvar. Det er etiske problemstillinger knyttet til alle de tre områdene klima og miljø, sosial bærekraft og økonomisk bærekraft. Det er dermed nødvendig å legge til grunn en forståelse og en definisjon av etikk og samfunnsansvar.

Etikk

Først og fremst, hva er etikk? Olsen og Syse peker på at definisjonen på ordet etikk stammer fra klassisk gresk og betyr «det som har med sedelighet, god karakter, gode vaner og dannelse» (2013,19) De mener det er vår evne til å reflektere over hva som *er* rett og galt, og hva vi *mener* er rett og galt. (Olsen og Syse 2013,20) En viktig del av etikk er moral. Moral handler i større grad om hva vi *gjør* i praksis, og hva slags holdninger og meninger vi har. Olsen og Syse forklarer at etikk i denne sammenheng fungerer mer som en refleksjon og begrunnelse av det vi *gjør* i praksis. (2013,19)

Når det er snakk om etikk mener de spørsmålet om etikk er helt personlig til stadighet dukker opp. Noe som er etisk riktig for deg er kanskje ikke det som er etisk riktig for en annen. Olsen og Syse mener det finnes argumenter mot dette, og viser til handlinger som er så ødeleggende for menneskers evne til å leve på en god måte. Dette er ifølge dem altså uetiske eller umoralske handlinger. De mener at man også ville kunne fortsette å mene at handlingene er uetiske selv om det er mennesker som forsvarer og praktisere slike handlinger. Eksempler på dette kan være å stjele fra fattige, la noen sulte i hjel eller vold mot barn. Dette er noe alle er enige om at er uetisk og umoralsk uavhengig av kultur, samfunn og tradisjon forklarer Olsen og Syse. (2013,20)

Ansvar

Olsen og Syse definerer ansvar som det å skulle «stå til svars», og når man å bringer dette videre inn i en virksomhet eller en bedrift så snakker man om «bedrifters samfunnsansvar», også kalt CSR: Corporate Social Responsibility. En bedrift har ikke bare ansvar for de nærmeste og umiddelbare forholdene rundt seg, slik som ansatte og kunder, men også for lokalmiljøet, samfunnet rundt seg og naturen understreker de. (2013, s.33) Men hvorfor tar man samfunnsansvar og hvorfor er bedrifter blitt mer og mer opptatt av å vise at man gjør det? Hva er motivasjonen, spør de. De viser til en analyse gjennomført av Ditlev-Simonsen og Midttun (2011) om hvorfor ledere tar samfunnsansvar. Resultatene viste at samfunnsansvar gjennomføres av rene lønnsomhetshensyn, og styres av press fra ulike interessentgrupper. Bærekraft, etikk og moral er de sentrale drivkreftene i bedriftens samfunnsansvar, omdømme og merkevare. (Olsen og Syse 2013,99)

I forhold til bedrifters samfunnsansvar viser Olsen og Syse til stortingsmelding nr.10 om næringslivets samfunnsansvar som kom i 2008. Her ble det lagt vekt på leverandørkjeden, fremtidens byer, klimautfordringene, etikk og motivasjon. Stortingsmeldingen (Stortingsmelding nr.10, 2008-2209) «Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi» definerer samfunnsansvar på følgende måte:

Regjeringen legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift i forhold til sine interessenter. Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man operer i.

Olsen og Syse påpeker at definisjonen både omfatter sosiale og miljømessige hensyn, men at det defineres som noe bedriften frivillig tar ansvar for. Det er ønskelig at bedrifter skal ta mer sosialt og miljømessig ansvar enn det som er lovpålagt. De mener samfunnsansvar sånn sett handler om det å skulle forene lønnsomhet, lokalsamfunn og miljø, også kalt den tredelte bunnlinjen. Den tredelte bunnlinjen viser om bedriften går i overskudd eller underskudd ikke bare i henhold til det finansielle men også sosiale konsekvenser og

forvaltning av natur og miljøressurser. (Olsen og Syse 2013, s.101) Begrepet om den tredelte bunnlinjen blir viktig for påfølgende argumenter.

De viser også til den nye standarden for samfunnsansvar «samfunnsansvar - ISO 26000», en annen definisjon vi har av bedrifters samfunnsansvar. De forklarer at ISO-standarden for samfunnsansvar er et internasjonalt arbeid startet i 2004 og avsluttet i 2010, hvor mer enn 400 delegater fra 40 utviklingsland og 34 industrialiserte land deltok. Olsen og Syse mener det er en fordel at denne standarden har ført til en internasjonal konsensus. Denne definisjonen legger til grunn at samfunnsansvar er noe bedrifter har, uavhengig om de tar det ansvaret eller ikke. I motsetning til stortingsmeldingen om samfunnsansvar er det her altså ikke frivillig, men en forventning. ISO-standarden definerer samfunnsansvar på følgende måte:

Ansvar et en organisasjon har for virkningene som dens beslutninger og handlinger har på samfunnet og omgivelsene, og som utøves gjennom gjennomsluttelig og etisk atferd som

- Bidrar til bærekraftig utvikling, også med hensyn til helse og miljø
- Er i overensstemmelse med relevante lover og i samsvar med internasjonalt aksepterte normer for god forretningsdrift
- Tar hensyn til forventninger til behov og hos dem som berøres (interessenter)
- Er integrert gjennom hele organisasjonen og praktisert overfor dens forbindelser

(Olsen og Syse 2013, s.102)

Bærekraftig utvikling

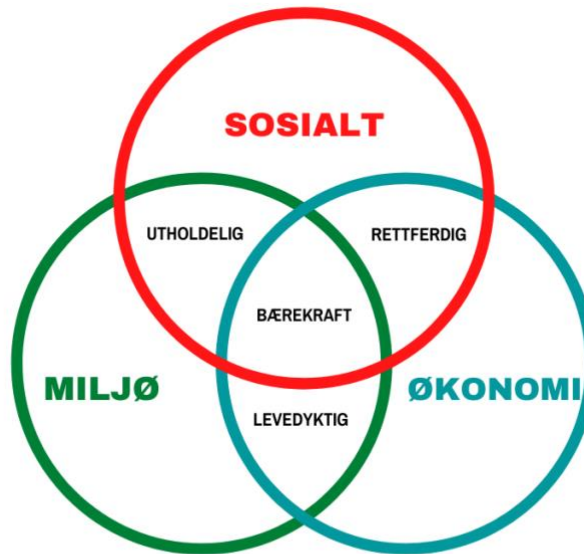
Innledningsvis ble bærekraftig utvikling definert, vi skal nå dykke dypere inn i hva som egentlig menes dette. Ifølge Elkington er bærekraft prinsippet om at vi forsikrer at våre handlinger i dag ikke begrenser utvalget av økonomiske, sosiale og miljømessige alternativer for fremtidige generasjoner. Han beskriver bærekraftig utvikling som en løsning foreslått av myndigheter og selskaper for et bredt spekter av internasjonale problemer. Dette er alt fra ødeleggelse av ozonlaget, global oppvarming, kollaps av havfiske og sosiale problemer. Men hva har dette med en bedrifts virksomhet å gjøre? Elkington mener at det er mange selskaper som vil argumentere for at det ikke er deres oppgave å redde verden, men det er

likevel en økende forventning fra samfunnet om at selskaper og organisasjoner faktisk må levere på dette området. (1997, s.20) Han mener at problemet gjerne har rot i flere tiår med at bedriftene har vært fokusert på ulempene med klimarevolusjonen fremfor fordelene.

(Elkington 1997, s.22)

Den tredelte bunnlinjen

Til tross for en økende forventning om at bedrifter må bidra er Elkington veldig klar på at det ikke forventes at bedrifter skal kunne klare å kutte absolutt alle utslipp i den nærmeste fremtid. Men dette er problemer som beveger seg over geografiske grenser, og det er et faktum at ved å opprettholde den standarden vi har i dag så ødelegger vi for fremtidige generasjoner. Han understreker at alle disse problemene handler ikke *bare handler* om miljø eller *bare* om økonomi, men at de også stiller viktige spørsmål ved sosiale, etiske og politiske problemstillinger. (Elkington 1997, s.71) Derav «Den tredelte bunnlinjen» denne modellen består av (som navnet tilsier) tre deler: den sosiale bunnlinjen, den miljømessige bunnlinjen, og til slutt den økonomiske bunnlinjen, som jo også er den klassiske bunnlinjen innen resultatregnskap. Elkington argumenterer for at det er behovet for en bærekraftig utvikling som har tvunget frem konseptet om den tredelte bunnlinjen ettersom samfunnet er avhengig av økonomien, og økonomien er avhengig av det globale økosystemet (1997, s.73) Olsen og Syse beskriver et mål i forhold til den tredelte bunnlinjen om å ivareta alle de tre dimensjonene slik at utviklingen blir langsiktig og balansert, der miljøbelastningen reduseres og holdes innenfor et nivå som er økologisk bærekraftig, og livskvaliteten øker. (2013,119)



Figur 1: Den tredelte bunnlinjen (Olsen og Syse 2013,119)

Som man kan se på figuren over så består den tredelte bunnlinjen av i alt av syv deler: de tre hoveddelene som er nevnt ovenfor, i tillegg til de tre skjæringssonene rettferdighet, utholdelig og levedyktig, og til slutt bærekraft i midten.

Den økonomiske bunnlinjen

Den økonomiske bunnlinjen er ifølge Olsen og Syse den tradisjonelle bunnlinjen. Den viser resultatet av en bedrift eller virksomhets aktiviteter omregnet i en økonomidimensjon (2013, s.117) Elkington legger til at denne tilnærmingen ofte blir sett på som en modell for miljømessig og sosialt regnskap. (1997, s.74)

Skjæringssonen øko-effektivitet – Levedyktighet

I følge Elkington er en utvikling som er bærekraftig både økonomisk og miljømessig er levedyktig. Han mener øko-effektivitet handler om å levere konkurransedyktige priser og tjenester som tilfredstiller de menneskelige behovene og gir god livskvalitet, samtidig som det reduserer økologiske innvirkninger og ressursintensitet til et nivå som i det minste samsvarer med jordas estimerte bæreevne. (1997, s.78)

Den miljømessige bunnlinjen

Olsen og Syse definerer den miljømessige bunnlinjen som en virksomhets innvirkning på miljøet både på innsiden og på utsiden av bedriften. Det er da snakk om forholdet til energibruk, avfall, bruk av råvarer, transport og det fysiske arbeidsmiljøet, for å nevne noen. (2013, 118) Elkington forklarer at selv om den sosiale agendaen historisk sett har en mye lenger historie enn den miljømessige agendaen, da med tanke på all kontroversen rundt slaveri, barnearbeid og arbeidsforhold, er det paradoksalt nok mange selskaper som mye heller vil utfordres på miljøproblemer enn på sosiale problemer. (1997, s.79) I følge Elkington er det viktig å spørre seg selv i den miljømessige bunnlinjen om hvilke former for naturlig kapital blir påvirket av virksomhetens planlagte aktiviteter (1997, s.80)

Skjæringssonen bærekraftig rettferdighet – Utholdelig

Ifølge Olsen og Syse er en utvikling som er bærekraftig sosialt og miljømessig det man kan kalle utholdelig. Denne skjæringssonen utfordrer også de mest fundamentale utfordringene ved å skulle fortsette som før. (2013,119) (Elkington 1997, s.83) Elkington mener at en av de tidligere problemene i denne skjæringssonen har vært konseptet klima rettferdighet og mer spesifikt fordeling og likhet i ressurser for nåværende og fremtidige generasjoner. (1997, s.83)

Den sosiale bunnlinjen

Elkington beskriver den sosiale bunnlinjen som den bunnlinjen som tar for seg problemstillinger slik som menneskerettigheter, arbeidsforhold, politiske bidrag, samfunnsrelasjoner, lønn, ansettelse av minoriteter og kvinnerettigheter, bare for å nevne noen. Ifølge Elkington vurderes det også hvordan en organisasjon eller et selskap påvirker mennesker både på innsiden og på utsiden av virksomheten. Det er da ofte snakk om samfunnsrelasjoner, sponsoravtaler, utdanningstiltak, donasjoner av tid og penger og ansettelser av vanskeligstilte grupper i samfunnet, også kalt sosioøkonomisk bærekraft. (1997, 88)

Skjæringssonen forretningsetikk – Rettferdig

Ifølge Olsen og Syse er en utvikling som er bærekraftig økonomisk og sosialt, også er rettferdig mellom mennesker. (2013,119) Elkington forklarer at denne skjæringssonen tar for seg temaer som menneskerettigheter, minoritetsrettigheter, forretningsetikk og rettferdig handel (fair trade) for å nevne noe. (1997, s.92) Han beskriver en situasjon hvor stadig flere blir freelancere eller starter opp egne selskap og hvor forholdet mellom bedrifter og deres ansatte har endret seg fundamentalt. Noe som ble ansett som helt normalt slik som livstidsansettelse er noe selv de største selskapene har gått bort i fra. (Elkington 1997, s.91)

En helhet - Bærekraft

Olsen og Syse forklarer at man ikke får ordentlig bærekraft før alle disse parameterne møtes. Det er da snakk om bærekraft på alle nivå: sosial bærekraft, økonomisk bærekraft og bærekraft for klima og miljø. De beskriver dette som en utvikling som ikke forbruker ressursene vi har i dag på en måte som gjør det vanskelig å fortsatt ha en levedyktig virksomhet i fremtiden. (2013, 118) Denne måten å definere bærekraftig utvikling på stammer fra den tidligere norske statsministeren Gro Harlem Brundtland.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling – «Vår felles framtid»

Brundtland var leder av Verdens kommisjonen for miljø og utvikling, som i 1987 publiserte kommisjonen rapporten «Vår felles framtid» forklarer Elkington. (1997, s.22) Brundtland beskriver selv i rapporten at kommisjonen besto av folk med forskjellig bakgrunn slik som utenriksministre, finansministre, embetsmenn med erfaring fra økonomi og planlegging, landbruk, vitenskap og teknologi. (Brundtland & Dahl 1987, 11) I rapporten kan man lese at kommisjonen hadde gitt seg selv i oppgave å «vurdere hvordan det internasjonale samarbeid om miljøspørsmål kan gjøres mer effektivt» og

Bidra til å definere felles oppfatninger av langsiktige miljøspørsmål og av tiltak som er nødvendige for å verne og styrke miljøet, og utarbeide en langsiktig handlingsplan for de kommende tiår, og felles målsettinger som verdens nasjoner kan arbeide frem mot. (Brundtland & Dahl 1987, 9)

Brundtland definerer bærekraftig utvikling i rapporten på følgende måte: «Bærekraftig utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» (1987, 42) I følge Elkington satte denne rapporten konseptet bærekraft på den internasjonale dagsordenen. (1997, s.55)

Det grønne skiftet

Bjartnes beskriver det grønne skiftet som en kontinuerlig og ustoppelig prosess, og at dette innebærer reduserte klimautslipp og effektivisert ressursproduktivitet i alle samfunnssektorer samtidig som det byr på nye muligheter for verdiskapning. (2015, s.8) Han mener også at det ikke er noe spørsmål *om* klimapolitikk vil bli skjerpet, men *hvor fort* endringene faktisk vil komme, og *hvordan* ulike aktører kommer til å forholde seg til et samfunn som stadig er i endring. Ifølge Bjartnes tar verden klima mer og mer på alvor og den fossile energiens tidsalder går mot slutten. Ingen vil være uberørt av denne endringen, men noen vil akselerere utviklingen, og noen vil være bremseklosser. (2015, 11) Han beskriver den norske forretningsmodellen som en modell som baserer seg på petroleumsinntekter og arbeidsplasser knyttet til olje og gass, men denne modellen trues nå av stadig lavere oljepriser og klimapolitikk. Hvordan skal Norge klare å fylle det store gapet som kommer til å oppstå spør han. (Bjartnes 2015, s.23) Og hvordan kommer den norske økonomien, velferdsstaten og næringslivet til å påvirkes? (Bjartnes 2015, s. 12) En viktig del av «det grønne skiftet» er Thunberg-generasjonen. Greta Thunberg fikk en hel generasjon til å gjøre opprør, og fikk verdenslederens sin oppmerksomhet. Hun understreker at det er et problem at det snakkes om å senke utslipp isteden for å stoppe utslipp, og at dette bare forsterker følelsen av at vi kan fortsette som før. (Thunberg 2019, s.63)

The climate crisis is both the easiest and the hardest issue we have ever faced. The easiest because we know what to do. We must stop the emissions of greenhouse gases. The hardest because our current economics are still totally dependent on burning fossil fuels, and thereby destroying ecosystems in order to create everlasting economic growth. (Thunberg 2019, s.65)

«Alt for mange offentlige bygg i Oslo står tomme mens behovet for møteplasser øker»

I en artikkel om byutvikling skrevet av Hanssen, samfunnsforsker ved by- og regions forskningsinstituttet ved OSLOMET, og Smelhus bærekraft-strateg for lokalavisa VårtOslo beskrives en mangel på lokale møteplasser og nærhet til samfunnet og menneskene rundt oss. De beskriver også viktigheten av muligheter for kommunikasjon og nettverksbygging både på arbeidsplassen og i hverdagen generelt. De mener det er et problem at Oslo kommune er i besittelse av mange flotte bygg, men som ikke er i bruk og står tomme. Hanssen og Smelhus mener disse byggene kunne blitt benyttet til arbeidsplasser, kulturtilbud og initiativ i ulike lokalsamfunn initiativ. De understreker viktigheten i å ta vare på disse byggene ikke bare for lokalsamfunnet med også i et klimaperspektiv, ta vare på det vi har fremfor å bygge nytt. De begrunner dette med at gjenbruk av disse byggene er klimamessig bærekraftig fordi utslipp knyttet til materialproduksjon allerede er gjort.

Hanssen og Smelhus forklarer at samfunnet er i endring, at tettheten i byene stadig blir høyere og at behovet for møteplasser dermed også øker. De understreker at næringslivet også er i endring på grunn av ny teknologi og tjenstedesign, som gjør at stadig flere ønsker å jobbe freelance og som selvstendig næringsdrivende. Dette fører videre til at stadig flere velger å ha sin arbeidsplass på kafeer eller i biblioteker, arbeidsfellesskap og ulike varianter at fellesrom. Hanssen og Smelhus stiller derfor spørsmålet: Hvorfor står det offentlige bygg i Oslo tomme år etter år når behovet for møteplasser er så stort? (Hanssen & Smelhus 2019)

«Kortreist jobbing for miljøets skyld»

I et annet intervju med Smelhus for Lokalavisa Talefoten forteller han, angående co-working spacet Home Workspace som han startet opp på Grefsenplatået i Oslo, at «dette er fremtidens arbeidsplass». Smelhus forteller videre at det er en trend at større selskaper lar sine ansatte jobbe nærmere der de på bor på såkalte «satellitt kontor», og det er dessuten også en voksende trend at flere og flere jobber freelance eller mer fleksibelt enn før.

Smelhus legger til at i New York så jobber 40 prosent på denne måten, og det finnes over 70 ulike store co-working steder bare her. (Hasle 2019, 3)

I et annet intervju for Nordre Aker Budstikke beskriver Smelhus konseptet WeWork som er en av de største aktørene internasjonalt. WeWork leier bygget av gårdeier for å etablere arbeidsfellesskap og generer inntekt fra økosystemet som utvikles rundt bygget. Han mener at det er en digitalisert arbeidshverdag som vi har i dag så er det ikke behov for at alle stiller på kontoret hver dag, man kan heller jobbe kortreist, lokalt og miljøvennlig (Haga 2018) Ifølge Smelhus er denne måten å jobbe på er også bærekraftig for miljøet ettersom man jobber lokalt og ikke trenger bil. Man kan enten gå, sykle eller reise kollektivt. Da kan man selge bilen og melde seg inn i et bilkollektiv sier han. Konseptet skal være godt for miljø og klima, og godt for arbeidsmiljø, lokalt og globalt. Smelhus brenner for lokalmiljø og visjonen for Home Workspace handler ikke bare om kontorplasser, men også om å skulle involvere lokale aktører og ungdom. Det er for Smelhus klart at Norge går igjennom en helt nødvendig omstilling som vil påvirke fremtidens samfunn, byer og lokalmiljø. (Hasle 2019, 3)

Vista analyse – Sentrum handelens utvikling

Som Smelhus har påpekt går samfunnet og byene gjennom en omstilling i form av krav til bærekraft, men det skjer også en endring i form av hvordan vi bruker og beveger oss i byene våre. Vista gjennomførte en analyse av varehandel og tjenesteyting i 36 utvalgte byer i perioden 2008 til 2017. Rapporten gir en statistisk gjennomgang av de utvalgte byene og viser til følgende hovedtrekk: *Omsetning i varehandel i bysentrum faller, mens tjenester øker.* (Toftdal, Haavardsholm og Bjerkmann 2019, 15) Rapporten viser til at offentlige myndigheter i flere tiår har jobbet målrettet for å holde handelen i sentrum av byene, for å bidra til økt bruk av byene. Men at vi nå befinner oss i et skifte hvor folk i større grad søker opplevelser og tjenester fremfor varer, og at varehandelen og vitaliteten i bysentrum minsker. Rapporten viser til analyser fra England som viser at tilrettelegging av arbeidsplasser og kontorer er en kritisk suksessfaktor for vitalitet i bysentrum. Det er også viktig at disse kontorene er lokalisert tett på kollektive knutepunkt, fordi det bidrar til redusert transport og økt bruk av kollektiv transport og dermed færre biler og flere folk i gatene. (Toftdal, Haavardsholm og Bjerkmann 2019, 158)

Kritikk av pensum

To av kildene jeg benytter meg av er over 20 år gamle, det vil si Elkingtons teori om bærekraft og den tredelte bunnlinjen, og rapporten «vår felles framtid» Dette kan være kritikkverdig ettersom feltet om bærekraftig utvikling har eksplodert og det er stadig mer teori å finne. Likevel mener jeg også at det er viktig å nevne at den tredelte bunnlinjen er likefullt relevant i dag, og at blant annet FN benytter seg av denne modellen i dag, under navnet de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling. (FN-sambandet 2019) «Vår felles framtid» er en viktig revolusjon i feltet bærekraftig utvikling, derfor er det viktig å inkludere den likevel. Jeg fant det utfordrende å finne gode kilder om co-working spaces, derfor vil jeg komme tilbake til dette i metodedelen.

Avslutning teori

Vi har nå gjennomgått sentrale definisjoner og teorier som er viktig for å kunne drøfte og besvare problemstillingen senere. Endringer skjer, på mange områder, økonomisk og miljømessig, enten vi vil eller ikke. Dette betyr at bedrifter, ansatte, samfunn blir tvunget til å omstille seg. Vi skal nå gå videre til metode og datainnsamling, og i det følgende kapittelet skal metodevalg forklares, og innsamling og analysering av data skal gjennomgå.

Metode og datainnsamling

På bakgrunn av problemstillingen ønsket jeg å undersøke hvorvidt mennesker som arbeider med co-working spaces føler på etiske problemstillinger knyttet til ansvar i sosial bærekraft, økonomisk bærekraft og klima og miljø. Metoden og datainnsamlingen denne avhandlingen baserer seg på er intervjuer med mennesker som jobber med co-working spaces. Metoden og datainnsamlingen er representativ og har høy status i oppgaven ettersom resultatet bidrar til å bekrefte eller avkrefte anmodninger stilt i problemstillingen.

Metode

Det som skal undersøkes er lokale co-working spaces og hvordan de kan bidra til en bærekraftig utvikling for klima og miljø samt hvordan de bidrar til sosial og økonomisk bærekraft.

Metoden som benyttes for å svare på problemstillingen er en kvalitativ metode, og dermed intervju. Ifølge Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Line Christoffersen er en kvalitativ metode hensiktsmessig når det skal undersøkes fenomener som vi ikke er særlig kjent med, og som vi ønsker å få forstå grundigere. (2011, 32) Denne metoden ble tatt i bruk ettersom jeg fant det utfordrende å finne teori på temaet om co-working spaces og tilknytningen til klima og miljø, og sosial- og økonomisk bærekraft. Av samme grunn ble dataene ikke innhentet ved hjelp av en kvantitativ metode. Johannessen, Tufte og Christoffersen beskriver kvantitativ metode som en tilnærming hvor man er opptatt av å kartlegge og telle opp fenomener, der hvor for eksempel spørreundersøkelser er en vanlig fremgangsmåte. (2011, 31) Ved en spørreundersøkelse er jeg redd jeg ville mistet mye informasjon som kommer naturlig frem i en muntlig samtale. Dessuten vil ifølge Johannessen, Tufte og Christoffersen, en kvantitativ metode innebære en mye mindre grad av åpenhet og fleksibilitet. (2011, 364) Dette ser jeg på som lite fordelaktig ettersom jeg på forhånd ikke hadde kunnskap om hva slags informasjon som ville kunne komme frem i intervjuene, og ville dermed være åpen for å kunne endre struktur underveis og ikke følge intervjuguiden slavisk.

Parallelt med prosjektet hadde jeg også i en to måneders periode praksis på et co-working space. Der hadde jeg muligheten til å observere og delta selv. Her stammer mye av inspirasjonen til problemstilling, teori og metode fra. Denne praksisperioden fikk meg til å stille spørsmålstegn ved temaer jeg tidligere ikke hadde tenkt over, og dette ble da også en viktig del av hvordan jeg valgte pensum og formet intervjuene. Intervjuguiden er inspirert av Elkington og Olsen og Syses fremstilling av den tredelte bunnlinjen ettersom denne dekker store deler ved problemstillingen.

For å innhente de nødvendige dataene for slik å kunne besvare problemstillingen formulerte jeg det Johannessen, Tufte og Christoffersen beskriver som kvalitative forskningsintervju, en samtale med en struktur og formål. (2011, 135) Med vekt på å ikke lede informantene, men

heller la dem tolke hva de selv legger i de ulike spørsmålene og begrepene. Intervjuguiden ble formet på en slik måte at intervjuene ble tilrettelagt på forhånd som semistrukturerte. Ifølge Johannessen, Tufte og Christoffersen er det da snakk om en overordnet intervjuguide, mens rekkefølge kan variere og det er mulig å bevege seg frem og tilbake i intervjuguiden ettersom intervjuet pågår. (2011, 137) Denne metoden ble valgt fordi jeg visste at informantene var ulike, med ulikt fokus og ulike prioriteringer. Jeg ønsket derfor å gi informantene muligheten til å prate fritt uten for mange begrensninger.

Utvalg

Det som kjennetegner utvalget som omfattes av undersøkelsen er mennesker som jobber med å styre og organisere arbeidsfellesskap, og som også har erfaring fra det klassiske kontorlandskapet, alt dette i en norsk sammenheng. Alle informantene er ansvarlig for gjennomføringen og den daglige driften av forskjellige co-working spaces. Dette utvalget ble valgt på bakgrunn av at informantene representerer co-working spaces som er nokså ulike hverandre i form, oppsett og gjennomføring. På denne måten fikk jeg til en viss grad bekreftet eller avkreftet ulike antagelser knyttet til problemstillingen. Intervjuene var varierende i lengde, men i gjennomsnitt varte de i ca. 30 minutter hver. Nedenfor er alle informantene kort presentert.

- Informant 1 har et co-working space lokalisert i en mindre by og et i en storby, og har tilsynelatende en nøytral profil som ikke prøver å være noe mer enn et co-working space.
- Informant 2 har et co-working space i en storby, men utenfor bykjernen, og et i en mindre by. Informanten gir inntrykk av å ha høyt fokus på lokalmiljøet, og sosial bærekraft, men også et grønt fokus.
- Intervjuobjekt 3 er lokalisert i en storby i sentrumskjernen, og har en sterk identitet knyttet til klima og miljø, samt å skulle bidra i nærmiljøet.

Gjennomføring

Selve intervjuprosessen startet med en kartlegging av hvilke ulike co-working spaces som finnes i Norge, og hvilke av dem det kunne vært aktuelt å intervju. Jeg kontaktet de aktuelle informantene over mail, og avtalte et intervju som skulle gjennomføres over ulike digitale plattformer ettersom hva som passet den enkelte informanten best. Dette førte til et intervju over Face-time, et intervju over Whereby og et intervju over Zoom. Intervjuene var delt opp i 5 deler basert på ulike temaer hentet fra teorien presentert. Del 1: Co-working space, del 2: Sosial bærekraft, del 3: Klima og miljø, del 4: Økonomisk bærekraft, del 5: Dagens situasjon med COVID-19 og den globale pandemien. I henhold til den semistrukturerte metoden ble ikke denne rekkefølgen fulgt slavisk, men ble heller brukt avhengig av hvordan informanten responderte på spørsmålene. Om informanten svarte på en sådan måte at det følte naturlig å hoppe frem og tilbake mellom ulike deler så ble det heller gjort enn å skulle begrense intervjuobjektet og avbryte naturlig flyt i samtalen.

Se vedlegg for intervjuguide.

Etiske hensyn og bearbeiding av kvalitative data

Med tanke på etiske hensyn i forhold til datainnsamling og metode, er det blitt tatt forhåndsregler angående personvern. Det var ingen hensikt i at informantene skulle være identifiserbare da dette ikke påvirker resultatet. Jeg valgte derfor å holde informantene anonyme og heller beskrive bakgrunnen deres, men samtidig passe på at de forble uidentifiserbare. Intervjuguiden er designet på en slik måte at spesifikk informasjon og persontrekk uteblir, det er informantenes tanker og ideer som står i fokus. Av samme grunn er informantene blitt kodet, og navn har blitt byttet mot en kode: informant 1, informant 2 og informant 3. Bearbeidingen av dataene foregikk ved at intervjuene ble tatt opp på lyd, og senere transkribert til tekst, disse opptakene vil bli slettet når sensuren foreligger. Prosjektet er blitt meldt inn til NSD (Norsk senter for forskningsdata) fra denne innmeldingen ble det også sendt ut et informasjonsskriv i forkant av intervjuene.

Kritikk av metode

Hva det gjelder datamaterialets validitet og reliabilitet så er det viktig å nevne at det var vanskelig å nå ut til aktuelle informanter ettersom mange hadde hjemmekontor, var permittert eller var i en vanskelig situasjon grunnet COVID-19-pandemien. Informantene er ikke i en normal situasjon ettersom store deler av verdenssamfunnet er i en unntakstilstand. Det er derfor viktig å ha i mente at svarene de kommer med nå, kanskje ikke er de samme som de hadde kommet med før krisen. Det finnes dessuten mange ulike co-working space-konsepser rundt om i Norge, og de jeg har intervjuet er bare noen av mange. Det kan derfor ikke generaliseres på grunnlag av tre stykker, og jeg skal heller ikke uttale meg utenom de dataene jeg har undersøkt. Tre av informantene jobber med sine egne co-working spaces, og det er en sjanse for at svarene ikke forblir objektive av den grunn. Samtidig var ikke svarene bare positive, men også kritiske til egen virksomhet noe som vitner om at de har et nyansert syn på egen organisering av arbeid, som også styrker validiteten.

Kvalitative forskningsintervju kan som metode også ha flere fallgruver. Johannessen, Tufte og Christoffersen peker på at det kan være en ulempe med denne nærheten som metoden fører med seg til tross for at det er nødvendig. (2011, 369) Svarene hadde kanskje vært annerledes om informantene hadde fått sittet alene med et spørreskjema enn ved direktestilte spørsmål fra intervjuer til informant. Man kan få det Johannessen, Tufte og Christoffersen beskriver som en *intervjueffekt*, altså et reliabilitetsproblem som kan oppstå når det er snakk om en relasjon til en annen person, og man selv ikke vil stille seg selv i et dårlig lys. (2011, 371) Det at intervjuene ble gjennomført over digitale plattformer kan også ha hatt en innvirkning på resultatet, ettersom det kan være store feilmarginer ved å tolke hverandres kroppsspråk og stemme. Det kan også tenkes at hukommelse og dagsformen til intervjuobjektene kan ha hatt en innvirkning på svarene og dermed også resultatet. Som tidligere nevnt hadde jeg opprinnelig også muligheten til å innhente informasjon fra observasjon i praksisperioden min. Dette valgte jeg ikke å inkludere ettersom det kan stilles spørsmål ved min egen objektivitet. Jeg ble kjent med de som administrerte, men også de som hadde det som sin arbeidsplass, og dermed kunne mine egne erfaringer og inntrykk kunne ha potensielt ha farget resultatene i for stor grad.

Funn

Ettersom funnene stammer fra et begrenset utvalg så er det problematisk å skulle si noe generelt ut ifra dette, og jeg uttaler meg da kun om de dataene jeg selv har undersøkt. Resultatene vil gjennomgå i samme rekkefølge som intervjuene var bygd opp, altså etter tema. Først co-working space, deretter sosial bærekraft, så klima og miljø, økonomisk bærekraft og til sist COVID-19.

Del 1: Co-working space

I den første delen av intervjuene så undersøkte jeg hva de ulike informantene la i konseptet co-working space, om dette var noe som var likt for alle eller om det var noen oppfatninger som differerte. Det var en gjennomgående enighet i at co-working space først og fremst er et sted man jobber sammen. Informant 2 definerte det som et sted hvor folk kommer sammen med ulike bakgrunner for å jobbe og ha det sosialt, det er en kombinasjon av en kontorplass og en kafé. Hva det gjaldt spørsmål om hva som er fremtiden, var det en konsensus om at det nok kommer til å bli mer og mer vanlig å jobbe i et co-working space eller i en lignende modell. Dette begrunnet både informant 2 og 3 med at det blir en naturlig utvikling ettersom det er arealbesparende, noe som er nødvendig i en verden hvor vi stadig blir fler, og fler og byene blir tettere og større.

Del 2: Sosial bærekraft

Den andre delen av intervjuene var den som engasjerte mest hos alle informantene. Hos informant 2 og 3 var sosial bærekraft en del av deres hovedfokus og en viktig prioritering. Informant 1 var opptatt av dette til en viss grad, men det var ikke en prioritering. Dette reflekterte seg også i hvordan de svarte videre angående møteplasser i det moderne samfunn og hvorvidt dette er noe de er opptatt av. Informant 2 og 3 kjenner på et ansvar og har derfor bevisst prosjekter og samarbeidspartnere i nærmiljøet for å styrke lokalmiljøet og den sosiale bærekraften. For eksempel ved å arrangere festivaler i nabolaget (noe både informant 2 og 3 har gjort), samarbeid med lokale skoler, og prioritere mennesker i utsatte samfunnsgrupper som ellers faller utenfor samfunnet ved å tilby arbeidsplasser og prosjektarbeid for å styrke den sosiale bærekraften i lokalmiljøet. Informant 1 forteller at de

bidrar til byen og dets lokalmiljø på en positiv måte grunnet at de bidrar til at folk som bor i byen også kan jobbe i byen og slutte å pendle inn til andre større byer hver dag for å dra på jobb. Dette fører til at folk blir i hjembyen og bruker byen og sentrum mer. Selv om ikke alle prioriterte bærekraft på lik linje fikk jeg inntrykk av at det var en konsensus om at et co-working space i seg selv var styrkende for den sosiale og økonomiske bærekraften i lokalmiljøet. De begrunnet dette med at små bedrifter, freelancere og gründere som ellers ofte ville ha arbeidet alene på kafé eller hjemmefra nå har et sosialt fellesskap å gå til og arbeide i.

Del 3: Klima og Miljø

Resultatene i den tredje delen av intervjuene var som forventet. Noen er veldig engasjerte og gjør det de kan, men føler det er begrenset hva de kan få til. Andre er bevisst på det, men ikke veldig engasjerte. Både informant 1 og 2, som begge har et co-working space i mindre byer i Norge, er opptatt av å få redusert pendlertrafikken inn og ut av de større byene, for slik å også redusere utslippene knyttet til transport. Utslipp knyttet til bygg og materiale er noe informantene legger stor vekt på. Alle informantene har nettopp det til felles at de har flyttet inn i bygg som ellers ville stått tomme, og at de prøver å være så arealeffektive som mulig. De ønsker at lokalene skal brukes store deler av døgnet for mest mulig utnyttelse, og derfor leies lokalene ut på kveldstid og i helgene til arrangementer og lignende. Informant 2 og 3 har i all hovedsak secondhand og vintage møbler i sine lokaler, og prøver å ikke pusse opp lokalene for mye for å begrense utslippene. Informant 2 har også en leieavtale med en lokal vintagemøbelforretning hvor de leier vintage møbler fremfor å kjøpe nye. Hva det gjelder tiltak slik som kildesortering så er dette noe ingen av informantene prioriterer i stor grad ettersom de hevder det er vanskelig og dyrt for næringsbygg å skulle drifte og opprettholde. På spørsmål om noen av dem kjente på krav fra kunder, investorer og samarbeidspartnere, kommunalt eller nasjonalt, om å ta bærekraftige valg for klima og miljø så svarte de alle at de fikk svært lite krav. Det var heller snakk om et allment sosialt press fra samfunnet grunnet «et grønt skifte» fremfor et krav. Angående «det grønne skiftet» sier informant 3 at også store bedrifter som ikke er startet opp for å nå et grønt mål og som driver med helt andre ting, også kjenner på at må gjøre endringer innad i sin bedrift for å

kunne følge med på bølgen. Informant 3 legger til at det også er en voldsom blomstring i bedrifter som har med å komme tilbake til naturen, og det er veldig mange som starter opp bedrifter for å utnytte mye av naturen som ikke har vært brukt før.

Del 4: Økonomisk bærekraft

Det gjennomgående resultatet i del fire er at økonomi og penger ikke var motivasjonen til at de startet med co-working space. Informant 1 forklarer at modellen for co-working space i seg selv kan være økonomisk bærekraftig, men at det kommer an på hvordan man drifter og utfører det. Informant 2 supplerer her med at det er et godt økonomisk utgangspunkt å skulle leie lokaler av gårdeiere for så å leie ut co-working-plasser videre. Det er både sirkulærøkonomisk og det er delingsøkonomi. Informant 3 forteller at de er opptatt av at det skal være økonomisk bærekraftig for at de skal kunne gå rundt, men at de er mer opptatt av samfunnet rundt, og hvordan få til noe mer enn bare lønnsomhet økonomisk sett. Da informantene fikk spørsmål om de noen gang har måttet gå på kompromiss med verdier og idealer grunnet økonomi, så svarer de alle at de liker å tro at de ikke har det, hvert fall ikke ennå. Informant 1 understreker her at ettersom de ikke har en sterk profil og ideologi, er heller ikke faren så stor for at noe slikt skulle skje.

Ettersom informantene har så ulikt fokus på klima og miljø ville jeg undersøke om de har noen tanker om hvorvidt bedriftens økonomi påvirkes på en positiv eller negativ måte i det å skulle ta bærekraftige valg for miljø og klima. Informant 1 forklarer at de tror at kundene ønsker å sitte der ettersom det er billig og korte leieavtaler, men ikke av miljøhensyn, og at valg tatt av hensyn til klima og miljø ofte er mer kostbare enn lønnsomme. Informant 2 sier at å ta valg som forsterker bærekraft for klima og miljø bare er positivt, og at det er noe det vil komme mer av i fremtiden så det å ikke skulle ta slike valg er lite smart forretningsmessig. Informant 3 sier at bærekraft for klima og miljø er en så stor del av deres profil og at medlemmene deres ønsker å sitte på et hus som har disse verdiene. Det gir større pågang av medlemmer enn det ville gjort uten disse verdiene, og dermed blir det økonomisk lønnsomt. På enkelte områder ser de at det er enklere å gå for effektivitet som da er billigere enn bærekraftige løsninger ofte er, men da tror de at pågangen av medlemmer hadde vært svært mye lavere.

Informantene fikk det samme spørsmålet bare angående sosial bærekraft: påvirker det bedriftens økonomi på en positiv eller negativ måte å ta bærekraftige valg for sosial bærekraft? Svarene her ga meg et tinntrykk av ulike perspektiv og forståelser av hva sosial bærekraft er. Informant 1 svarte at det var positivt for økonomien å ta valg som styrker sosial bærekraft fordi ellers ville mange sittede alene og jobbet, og at et sosialt fellesskap er viktig på arbeidsplassen. Informant 2 mente at dette på like linje med bærekraft for klima og miljø, er dette noe som det bare vil bli mer av i fremtiden, og at det derfor har en positiv påvirkning på bedriftens økonomi langsiktig. Informant 3 svarer at det absolutt har en positiv påvirkning. De merker at medlemmene på bygget er stolte av det arbeidet de gjør for sosial bærekraft, og sprer det gjerne videre ved å fortelle historien og vise frem arbeidet. Dette fører igjen til at folk tar kontakt med dem for å samarbeide, og er veldig interessert i å høre hva annet vi gjør enn å tilby kontorer og møterom.

Del 5: COVID-19

I den siste og femte delen av intervjuet ønsket jeg å undersøke hvordan dagens situasjon med COVID-19-pandemien har påvirket deres bedrifter. Her svarte de alle at det er utfordrende fordi konseptet i utgangspunktet er en fysisk møteplass. Informant 3 legger til at de ikke bare tilbyr ikke bare et kontor, men et lite samfunn, og at det er vanskelig når det fellesskapet forsvinner og medlemmene ikke får sitte sammen og arbeide. Informant 2 forteller at de under pandemien har snudd forretningsmodellen sin litt på hodet og har gått digitalt. De jobber nå en del med podcast og streaming av event og konserter, og at de nok kommer til å videreføre noe av dette selv om verden går tilbake til en mer fysisk hverdag igjen – altså en kombinasjon av fysiske og digitale møteplasser. Informant 3 forteller at den digitaliseringen av samfunnet vi nå er blitt påtvunget kan være veldig bra for bedrifter å bli vant til. Digitale løsninger viser at du kan knytte et mye større nettverk uten å reise så mye, noe som fører til at mange er blitt enda flinkere til å samarbeide og koordinere. Dette fører igjen til store kutt i utslipp knyttet til transport.

Informant 2 forteller at de tror at flere kommer til å velge hjemmekontor og co-working spaces etter denne pandemien, da de nå ser at det fungerer helt fint. Flere store selskaper vil nok også tillate medarbeiderne sine å arbeide mer der de selv ønsker. Informant 3

forklarer at de tror at mange kommer til å få øyene opp for at det er helt mulig å arbeide på tvers av land og geografisk avstand uten problemer, og at det ikke er nødvendig å reise så mye.

Drøfting

Drøftingen vil følge intervjuguidens oppsett ved å sette funn i data opp mot teorien del for del. Det vil si først å drøfte innenfor rammene av det som angår co-working space, sosial bærekraft, klima og miljø, økonomisk bærekraft og samt dagens situasjon og det som gjelder påvirkningen fra COVID-19. På forhånd mener jeg det er viktig å presisere at denne drøftingen baserer seg på teori satt opp mot mine inntrykk og resultater fra intervjuene. Ingen av informantene er blitt presentert for det teoretiske grunnlaget på forhånd eller under intervjuene.

Co-working space

Er co-working space fremtidens arbeidsplass? Dette er Smelhus og alle informantene enige i. (Hasle 2019, 3) Dette kan begrunnes i Hanssen og Smelhus sitt utsagn om at samfunnet er i endring, og at byene stadig blir tettere. (Hanssen og Smelhus 2019) Det kan også være en annen grunn til denne omstillingen, det har skjedd en endring i hvordan folk arbeider. Både informantene og Smelhus bygger opp om dette argumentet ved å peke på at det stadig er flere som velger å jobbe freelance eller som selvstendig næringsdrivende. (Hasle 2019, 3) Informantene mener derfor at co-working spaces er en naturlig og nødvendig utvikling ettersom det er en arealbesparende løsning og et sted å jobbe sammen og ha det sosialt. Et annet relevant punkt er at resultatene fra Vistas analyse viser at varehandelen faller, mens etterspørselen etter tjenester øker. (Toftdal, Haavardsholm og Bjerkmann 2019, 15) Ettersom co-working spaces er en tjeneste, kan man argumentere for at dette resultatet viser til et potensielt godt marked i fremtiden.

Sosial bærekraft

I drøftingen om hvorvidt co-working spaces bidrar til sosial bærekraft kan det være viktig å ta opp at det er et visst skille i hva sosial bærekraft betyr for de ulike informantene, og det kan tenkes at dette stammer fra ulike etiske og moralske standpunkt. Til tross for dette skillet var det likevel en viss konsensus om grunnleggende verdier, noe som bekrefter Olsen og Syse sitt argument om at etikk ikke er noe helt personlig. (Olsen og Syse 2013,20) I likhet med de ulike forståelsene av hva sosial bærekraft innebærer, fikk jeg inntrykk om at det også var varierende forståelse av hva samfunnsansvar er og hva det faktisk innebærer noe som kan være avgjørende for hvordan de ulike co-workene handler. Olsen og Syse argumenterer for at samfunnsansvar handler om å skulle forene lønnsomhet, lokalsamfunn og miljø - i en helhet - altså den tredelte bunnlinjen. (2013, s.101) Analogt med dette beskriver Elkington den sosiale bunnlinjen og hva den innebærer for hvordan mennesker på innsiden og utsiden av din virksomhet påvirkes av dine aktiviteter. (1997, 88) Det kan trekkes en parallell til informant 2 og 3 sitt co-working space som gjør det tilsynelatende godt her. De har gode samfunnsrelasjoner, har utdanningstiltak og bidrar til vanskeligstilte grupper med arbeid og møteplasser. Til forskjell fra informant 1 sitt co-working space som ikke har noen direkte og aktive tiltak for dette. Dette kan betraktes som at de har ulik forståelse av hva et samfunnsansvar innebærer, eller kjenner på ansvar i ulik grad. I denne sammenheng kan det diskuteres for om samfunnsansvar er frivillig eller ikke. Må alle ta ansvar, eller er dette en valgfri oppgave man tar på seg? På den ene siden definerer stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar fra 2008 det som noe en bedrift frivillig tar ansvar for. (Olsen og Syse 2013, s.101) Mens på den andre siden i ISO-26000 standarden for samfunnsansvar er det en forventning at bedrifter og virksomheter tar samfunnsansvar. (Olsen og Syse 2013, s.102) Det kan virke som at ISO-26000 er å foretrekke ettersom resultatene fra intervjuene ga meg inntrykk av at det ville gjøre det lettere å levere, med tydeligere forventninger og krav om hva de faktisk skal gjøre. Det kan tenkes at denne utydeligheten i krav også speiles i hvordan de velger å bidra og være tilstede i lokalsamfunnet. Informant 2 og 3 ga tilbakemelding om at de kjenner på et samfunnsansvar og derfor er opptatte av sosial bærekraft og av å skape møteplasser for lokalmiljøet. Dette, i motsetning til informant 1 som ikke kjenner på det ansvaret i like stor grad og i stedet har et større fokus på menneskene innad i bedriften og det sosiale fellesskapet dem imellom. Hanssen og Smelhus argumenterer for at mangelen på møteplasser og nærhet til samfunnet kan løses ved å fylle

bygg som står tomme og ubrukte med aktivitet og verdi som er styrkende for lokalmiljøet. (2019) Det kan tenkes at konseptet co-working space kunne bidratt positivt her. Slik som Smelhus beskriver co-working spaces er det ikke bare et kontor, men det handler også om å involvere lokalsamfunnet. (Hasle 2019, 3) Parallelt med dette har informantene til tross for ulikhetene mellom prioritering av sosial bærekraft, har de alle aktivert bygg som ellers ville stått tomme. De er også enige i at co-working-konseptet generelt er styrkende for den sosiale bærekraften i lokalmiljøet fordi det skaper et sosialt fellesskap.

Når det kommer til sosial bærekraft mener jeg det er viktig å ta med forretningsetikk, ettersom dette utgjør skjæringssonen mellom den sosiale og den økonomiske bunnlinjen. Informant 2 og Hanssen og Smelhus er alle enige med Elkington om at arbeidsforholdene stadig blir mer fleksible, og at folk i stadig høyere grad jobber freelance og i egne selskap. Det kan derfor argumenteres for at det blir desto viktigere å ivareta god forretningsetikk for å kunne bidra til sosial bærekraft. Elkington begrunner dette med at fordi forholdet mellom bedrifter og deres ansatte har forandret seg fundamentalt så må også denne balansen opprettholdes slik at det også blir rettferdig (1997, s.91)

Angående rettferdighet er det et interessant faktum at begge skjæringssonene som innebærer den sosiale bunnlinjen har med rettferdighet å gjøre. Skjæringssonen mellom den miljømessige bunnlinjen og den sosiale bunnlinjen, bærekraftig rettferdighet tar for seg problematikken med rettferdighet for fremtidige generasjoner. I motsetning til skjæringssonen forretningsetikk som kan tolkes som tar for seg rettferdighet for mennesker som lever på det nåværende tidspunkt. Det kan argumenteres for at Brundtlands beskrivelse av bærekraftig utvikling har fokus på akkurat dette med rettferdighet for fremtidige generasjoner «Bærekraftig utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» (1987, 42) Det vi gjør i dag skal være rettferdig for oss og for våre etterkommere i fremtiden.

Klima og miljø

På en annen siden argumenterer Elkington for at det er mange bedrifter som mener at det ikke er den enkelte bedriftens ansvar å skulle redde verden, selv om det er et økende press om at de må bidra og levere (1997, s.20) Denne holdningen er avgjørende hva gjelder co-

working sin plass i å skulle bidra til en bærekraftig utvikling for klima og miljø. Informantene beskriver alle et sosialt press om å skulle bidra i det «grønne skiftet», og informant 3 mener det også kan merkes på bedrifter som i utgangspunktet ikke ble startet opp med en grønn agenda, og at disse bedriftene nå kjenner på at de nå må gjøre endringer for å kunne følge med på bølgen. Dette bygger også opp om Bjartnes sitt argument om at det grønne skiftet gir nye muligheter og bidrar til verdiskapning. (2015, s.8) Han mener også for at ingen vil være uberørt av «det grønne skiftet» og at det heller er et spørsmål om hvem skal bidrar og akselererer, og hvem som kommer til å bremse ned. (Bjartnes 2015, 11) Informant 3 bekrefter dette argumentet med at de merker en ny strøm av bedrifter som går tilbake til naturen, og finner uutnyttede områder å spille på. Og det kan tenkes at co-working modellen i stor grad bidrar til en akselerasjon fremfor bremsing fordi det i så stor grad baserer seg på en forretningsmodell basert på deling.

Elkington uttrykker i forhold til den tredelte bunnlinjen at han ikke forventer at en bedrift skal klare å kutte alle utslipp på egenhånd eller med en gang, men at vi må innse at våre handlinger har katastrofale følger for både oss og jorda (1997, s.71) Hvorvidt co-working spaces bidrar til en bærekraftig utvikling for klima og miljø avhenger også av hvordan de presterer på den miljømessige bunnlinjen. Dette innebærer ifølge Olsen og Syse en måling av hvordan miljøet både på innsiden og utsiden av en bedrift påvirkes av deres planlagte aktiviteter. (2013, 118) Informant 2 og 3 er veldig opptatte av dette, og de har et fokus på sirkulære og bærekraftige alternativer hva det angår møbler og interiør i sine lokaler for å begrense utslipp og ressursbruk. Alle informantene har også et bevisst fokus på arealeffektivitet, og ønsker at lokalene skal brukes store deler av døgnet for best mulig utnyttelse. Dette bygger opp om Hanssen og Smelhus' argument om at bygg som ellers ville stått tomme og som heller fylles med aktivitet, er bra for klima og miljø fordi det da ikke bygges nytt, samt at utslipp og ressursbruk allerede er gjort. (2019) Smelhus mener at co-working spaces er en klimavennlig forretningsmodell, dette fordi det i en digitalisert tid som nå ikke lenger er nødvendig å møte på kontoret hver dag, og man kan heller jobbe kortreist, og lokalt. (Haga 2018) Man kan argumentere for dette, men bare om det er lokalisert nærme kollektive knutepunkt, og om det er et lokalt co-working space slik at du dermed kan gjøre slik som Smelhus foreslår: nemlig å selge bilen og gå, sykle, eller ta kollektivt. Informant 1 og

2 sine co-working spaces bidrar til akkurat dette: med sine lokaler i mindre byer bidrar de til reduserte utslipp ved å redusere pendlingen inn og ut av byene hver dag. (Hasle 2019, 3)

Økonomisk bærekraft

Thunberg argumenterer for at det er et problem at utslippene bremses ned fremfor å stanses, og peker på hvorfor dette er så vanskelig: økonomien vår er helt avhengig av fossilt brennstoff, det er en økonomi som søker etter evigvarende økonomisk vekst. (2019, s.65) Bjartnes mener at den fossile energiens tidsalder går mot slutten. (2015, 11) Han mener dette kommer til å ha store konsekvenser for den norske forretningsmodellen og velferdsstaten, og at dette videre kommer til å føre til et stort gap i norsk økonomi. (Bjartnes 2015, s.23) Det kan tenkes at co-working spaces og andre lignende tjenester som styrker sosial bærekraft og minimerer miljø- og klima utslipp kan være en løsning. Dette, på bakgrunn av Smelhus sitt argument om at co-working konseptet er fremtidens arbeidsplass fordi det baserer seg på delingsøkonomi og er i mange tilfeller sirkulær økonomisk. Kan det derfor argumenteres for at co-working konseptet er økonomisk bærekraftig og øko-effektivt. Dette fordi det i utgangspunktet er en modell som leverer tjenester som skal tilfredsstille de menneskelige behovene, samtidig som det reduserer økologiske innvirkninger (Elkington 1997, s.78) Informantene bygger opp om dette argumentet med at de alle mener at co-working konseptet er et godt økonomisk utgangspunkt, men at hver enkelt av dem har ulik motivasjon. Informant 1 hevder det er kostbart å ta valg som er klima og miljøvennlige. Det kan derfor tenkes at deres co-work ikke er veldig øko-effektivt (om man ser bort fra arealeffektivitet og deling) De tilfredsstiller menneskelige behov, men reduserer ikke den negative økologiske innvirkningen. Informant 2 og 3 derimot er tilsynelatende øko-effektive fordi begge parameterne tas hensyn til, og de argumenterer for at det er lønnsomt å ta klimavennlige valg.

Dette resultatet kan være påvirket av ulikheten i kundegruppen deres. I henhold til dette ga informant 3 tilbakemelding om at kundene deres er spesielt opptatte av deres arbeid utenom kontorvirksomheten, hva de gjør for klima og miljø og for lokalmiljøet, og at dette igjen generer inntekt og oppmerksomhet. De mener de hadde hatt en lavere kundestrøm og færre samarbeidspartnere om fokuset hadde vært annerledes. Informant 1 ga tilbakemelding om at de ikke trodde det var klima og miljø som gjorde at kunder ville sitte

hos dem, men heller lave priser og korte avtaler. Disse to co-working spacene ligger geografisk veldig ulikt til, en storby og en mindre by, og de har svært ulik profil. Det kan dermed tenkes at kundene har ulike behov, og at prioriteringer og ansvarsfølelse påvirkes som et resultat.

COVID-19

Det kan tenkes at dagens situasjon med den globale pandemien har påvirket co-working-konseptet både på en negativ og en positiv måte. Smelhus argumenterer for at vi i dag har en digitalisert arbeidshverdag og at det ikke er nødvendig at alle stiller på kontoret hver dag. (Haga 2018) Om ikke dette var en sannhet før så er det det nå i dagens situasjon: over hele verden må folk holde seg hjemme og ha hjemmekontor. Informantene argumenterer for at dette bare viser at det ikke er nødvendig å pendle inn til kontoret hver dag, og at det er mulig å jobbe hjemmefra eller i et lokalt co-working space. Informant 3 mener dessuten at denne pandemien har gjort oss bedre på digitale løsninger som gjør at vi reiser mindre til møter og på jobbreiser, noe som igjen er godt for miljøet. Dette kan sammenlignes med det Smelhus' utsagn om at Norge går igjennom en helt nødvendig omstilling som vil påvirke fremtidens samfunn, byer og lokalmiljø. (Hasle 2019, 3) Han snakket ikke da om pandemien, men det er om ikke mer riktig nå. Analogt med dette mener informantene at til tross for at co-working konseptet er en utfordring akkurat nå ettersom det er en sosial møteplass, så tror de nok at flere vil velge co-working spaces etter pandemien ettersom man nå har erfart at slike løsninger fungerer helt fint.

Konklusjon

På bakgrunn av det som kom frem i teorien samt funn fra metode og drøftingen kan det konkluderes med at co-working space bidrar til en bærekraftig utvikling for klima og miljø samt bidrar til sosial og økonomisk bærekraft på flere områder og i ulik grad. Dette hviler i stor grad på hvordan informantene selv fremstiller og definerer fundamentet i co-work-konseptet i delingsøkonomi (i noen tilfeller sirkulærøkonomi), og i en følelse av samfunnsansvar. Olsen og Syses definisjon av samfunnsansvar har også en stor rolle å spille i

hvorfor jeg valgte å konkludere slik, nemlig fordi samfunnsansvar handler om det å skulle forene lønnsomhet, lokalsamfunn og miljø. (Olsen og Syse 2013, s.101)

Ettersom problemstillingen består av flere ulike parametere, vil jeg for å gjøre det mest mulig ryddig, konkludere tema for tema.

Bærekraftig utvikling for klima og miljø

Jeg vil konkludere med at lokale co- working spaces kan bidra til en bærekraftig utvikling for klima og miljø fordi modellen er basert på delingsøkonomi og i stor grad er arealeffektiv noe som bare blir mer og mer viktig i fremtiden. Dessuten er det vanlig skikk i co-work-modellen å leie lokaler som står tomme fremfor å bygge nytt. Dette er ifølge Hanssen og Smelhus bra for miljøet fordi det da ikke bygges nytt og ressursbruken allerede er gjort. (2019) Et lokalt co-working space kan dessuten bidra til en bærekraftig utvikling fordi det kan redusere utslipp knyttet til transport. Det gir folk muligheten til å sykle, gå eller ta kollektivt til jobb fremfor å pendle. Det hele er selvfølgelig avhengig av hvem som styrer og hvor det er lokalisert, men i all hovedsak vil jeg konkludere med at det er en klimavennlig forretningsmodell fordi den er basert på delingsøkonomi og sirkulærøkonomi, og dermed også bidrar til en bærekraftig utvikling for klima og miljø.

Sosial bærekraft

På bakgrunn av drøftingen mener jeg det kan konkluderes med at lokale co-working space bidrar til sosial bærekraft på flere punkter. Det første er Hanssen og Smelhus sitt argument om at aktivering av bygg som ellers ville stått tomme med lokalinitiativ bidrar til å skape relasjoner og sosiale møteplasser i lokalmiljøet. (2019) Dette er en gjenganger hos informantene og i co-work-modellen, og dermed bidrar co-working spaces til sosial bærekraft på en slik måte. Det andre er de gode samfunnsrelasjonene og tiltakene for sosiale møteplasser, utdanningstiltak og bidragene til vanskeligstilte grupper som co-working space 2 og 3 gjør. Det tredje er at denne type forretningsmodell er god forretningsetikk ettersom det bidrar til en rettferdig balanse med mer fleksibilitet. Det fjerde punktet er hvordan Vista analyse viser til at plasseringen av kontorer i bysentrum er essensielt for å kunne sikre vitalitet. (Toftdal, Haavardsholm og Bjerkmann 2019, 158) Dette kan således

også sies at co-working spaces i bysentrum vil kunne sikre vitalitet og dermed også sosial bærekraft. Informant 1 sitt co-working space er et eksempel på hvordan co-working space bidrar til sosial bærekraft bare på grunnlag av modellen i seg selv og hva den naturlig fører med seg ved å følge den. Dette gjelder også for å være en møteplass og et kontor for freelancere og selvstendig næringsdrivende som kanskje ellers ville siddet alene.

Økonomisk bærekraft

På bakgrunn av det som kom frem i drøftingen vil jeg konkludere med at lokale co-working spaces til en viss grad bidrar til økonomisk bærekraft, men med visse forbehold. Dette med begrunnelse i at det er en modell basert på delingsøkonomi og i noen tilfeller sirkulærøkonomi. Og fordi det er en modell som i utgangspunktet ikke er helt avhengig av fossilt brennstoff og det Thunberg beskriver som en evigvarende økonomisk vekst. (2019, s.65) Modellen i seg selv er i utgangspunktet økonomisk bærekraftig, men som jeg fikk inntrykk av at informant 1 forklarte i intervjuet er det helt avhengig av hvordan co-working spacet driftes. Dessuten var spriket mellom informantene for stort på dette temaet at jeg ikke føler jeg kan konkludere med at co-working spaces er økonomisk bærekraftig. Jeg mener det hadde vært nødvendig med mer data, og jeg kan dermed ikke konkludere på bakgrunn av lite empirisk materiale.

Formål

I forhold til formålet med denne undersøkelsen så vil jeg mene at resultatene bidrar til å vise hvor stort potensialet for fremtidig suksess er. Formålet med å belyse co-working spaces fra en vinkel som viser hvordan det kan påvirke samfunnet, økonomien og klimaet fremfor til hvilken grad det er innovativt og positivt for kreativt arbeid, er oppnådd. Co-work-konseptet er blitt belyst fra alle de tre ulike områdene og har bidratt til et mer nyansert bilde av co-working spaces.

Videre forskning på området

Avslutningsvis vil jeg si at det hadde vært interessant å se videre på hvordan co-working-konseptet vil se ut i kjølvannet av den globale pandemien. Næringslivet vil kunne endre seg i stor grad, og andre måter å jobbe på slik vi har erfart i krisen kan være kommet for å bli. I fremtiden kan det være naturlig og nødvendig å ha fokus på et mer sirkulært perspektiv og en bærekraftig retning. Dette kan bli essensielt for overlevelse av bedrifter i alle bransjer og fagfelt, dermed vil co-working spaces også ha et godt marked i fremtiden. Under intervjuene kom det frem at informantene mente at vi under pandemien COVID-19 ser at mer fleksible og digitale løsninger fungerer helt fint, noe som kan føre til en oppblomstring i bruk av co-working spaces.

Litteraturliste

Brundtland, Gro Harlem og Oddvar Dahl.

1987. *Vår felles framtid*. Oslo: Tiden norsk forlag.

Bjartnes, Anders. 2015. *Det grønne skiftet. Stans Norges veddemål mot klimapolitikken*.

Oslo:

Frekk Forlag.

Carson, Siri G og Norunn Kosberg (2011). *Etikk: Teori og praksis*. Oslo:

Cappelen Damm akademisk.

Coworker. 2018. "What is Coworking." 21.04.2018

<https://www.coworker.com/mag/what-is-coworking>

Elkington, John. 1997 *Cannibals With Forks*. United Kingdom: Capstone Publishing Limited.

Hanssen, Gro S & Roar Smelhus. 2019.

"Alt for mange offentlige bygg i Oslo står tomme mens behovet for møteplasser øker." *Vårt Oslo*.

<https://vartoslo.no/gro-sandkjaer-hanssen-hele-oslo-lille-toyen-sykehjem/alt-for-mange-offentlige-bygg-i-oslo-star-tomme-mens-behovet-for-moteplasser-oket/108481>

FN-samabandet. 2019. "bærekraftig utvikling" 15.02.2019

<https://www.fn.no/tema/fattigdom/Baerekraftig-utvikling>

Johannessen, Asbjørn, Line Christoffersen, and Per Arne Tufte. 2016.

Introduksjon Til Samfunnsvitenskapelig Metode. 5. Utg. ed. Oslo: Abstrakt.

Jon Andreas Hasle. 2019

"Kortreist jobbing - for miljøets skyld" *Talefoten* 8 (1):3

http://www.talefoten.no/talefoten012019/page_3.html

Kristin Tufte Haga. 2018.

"Fremtiden har inntatt det gamle bankbygget" *Nordre Aker Budstikke*,

<https://nab.no/nyheter/fremtiden-har-inntatt-det-gamle-bankbygget/19.17485>

Olsen, Jørn B. og Henrik Syse (2013). *Næringslivsetikk og samfunnsansvar*. Bergen:

Fagbokforlaget.

Rienecker, Lotte, Peter Stray Jørgensen, Signe Skov, and Wenche Landaas. 2013.

Den Gode Oppgaven: Håndbok I Oppgaveskriving På Universitet Og Høyskole. 2. Utg. ed. Bergen: Fagbokforlaget.

Thunberg, Greta. 2019. *No one is too small to make a difference*. UK:

Penguin Random House UK.

Toftdal, Hanne, Oscar Haavardsholm og Inger L. Bjerkmann. 2019. *Omsetningsutvikling i varehandel og tjenesteyting i et utvalg norske byer for perioden 2008-2011*. Oslo: Vista analyse.

Øyen, Simen Andersen, Birger Solheim, and Anders Johansen. 2013. *Akademisk Skrivning: En Skriveveiledning*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.